

19, 1 Μιχαῆλος. »Καὶ μὲν δὴ τὰ εἶδη τῶν κατὰ φύσιν εἶναι ὁρίζονται αἰώνια παραδείγματα. τὸ δὲ ὃν αἰωνίως ὑφέστηκε. πᾶν δὲ τὸ ὑφεστηκός παράδειγμα καὶ αἰώνιον πρῶτον καὶ μᾶλλον ὃν τῶν εἰκόνων. τῶν τοίνυν καθ' ἔκαστα μᾶλλον οὐσίαι τὰ εἶδη.«

»Καὶ τὸ ἀεὶ δὲ ὃν τοῦ παρὰ μέρος ὅντος μᾶλλον ὑπάρχον. τὸ οὖν εἶδος 5 ἀεὶ ὃν τυγχάνει. τὰ δὲ καθ' ἔκαστα φθείρεται παρὰ μέρος, καὶ αὐτῶν ἡ παρὰ μέρος ἐνέργεια. δῆλον ἄρα τὸ λῆγον.«

2 ² Ἀνδρόνικος. 'Ἐν τούτοις ἀμφοιν τοῖν λόγοιν τὸ ἐν ἀρχῇ διαρρήδην αἴτεῖς. λαβὼν γὰρ τὸ αἰώνιον ὑφεστηκός καὶ τὸ ἀεὶ ὃν μᾶλλον εἶναι οὐσίας τῶν καθ' ἔκαστα καὶ φθειρομένων, καὶ προσλαβὼν τὸ τὰ εἶδη αἰώνιά τε καὶ ἀεὶ ὅντα 10 εἶναι, ὅπερ οὐ δίδοται, οὐ συμπεραίνεις καὶ μᾶλλον οὐσίας εἶναι αὐτά. ἡμεῖς δέ σοι φαμεν, ως ἐὰν μὲν δεῖξῃς τὰ εἶδη εἶναι, ἡμεῖς σοι παραχρῆμα δώσομεν μᾶλλόν τε οὐσίας καὶ χυριωτέρας εἶναι. ἀνάγκη γάρ, ἔως δὲ ἂν μήτ' αὐτὸς οἶσι τε ἥς δεῖξαι, μήθ' ἡμεῖς διδῶμεν, τὸ ἐν ἀρχῇ αἴτεῖς λαμβάνων τὸ ζητούμενον ως ὁμολογούμενον.

15

20, 1 Μιχαῆλος. »Αλλὰ μὴν καὶ τὸ γινόμενον ἀπαν τέτρασιν αἰτίοις γίνεσθαι πέφυκε, ποιητικῷ αἰτίῳ πρώτως, εἰδικῷ ἐπομένως, ὑλικῷ ἀκολούθως, τελικῷ ἐφεξῆς. τὰ δὴ οὖν καθ' ἔκαστα τῶν γιγνομένων εἶναι λέγεται — γίγνεται δὲ ἐξ ὧν ἔφαμεν — ὕστερα δητα πρώτων δητῶν, καὶ ἔτι τοῦ εἶδους πρώτου γε δητος τῆς ὄλης, καθ' ὅποτερονοῦν ἀν εἴποις σημαινόμενον τοῦ προτέρου. 20 δῆλον ἄρα τὸ λῆγον.«

2 ² Ἀνδρόνικος. Πρῶτον μὲν τοῦτο σοι οὐ κατὰ Πλάτωνα εἴρηται, τέσσαρα τὰ αἴτια τιθεμένω. 'Αριστοτέλους γὰρ τοῦτο. οἱ δὲ περὶ Πλάτωνα καὶ ἔτερα δύο προστιθέασι παραδειγματικόν τε καὶ ὄργανικόν. ἔπειτα τὸ ποιητικόν οὐχ ἀπλῶς πρῶτον. τῇ γὰρ ἐπινοίᾳ πρῶτον τὸ τελικόν. ὁ γὰρ οἰκοδόμος προ- 25 L 111^v επινοήσας, οἷαν δεῖ τὴν οἰκείαν οἰκοδομῆσαι, οἰκοδομεῖ. ψευδές δὲ καὶ τὸ τὸ εἶδος τῆς ὄλης πρῶτον λέγειν κατὰ πάντα τοῦ προτέρου τὰ σημαινόμενα· τῷ γὰρ ἀξιώματι μόνον πρῶτον, ἀγαθόν τε δὲ καὶ θεῖον καὶ ἐφετόν, τῷ χρόνῳ δὲ ἡ τῇ τάξει ἡ τοῖς ἀλλοις τοῦ προτέρου σημαινομένοις τὸ πρῶτον. ἀπλῶς δὲ πρὸς τὸ ἐπιχείρημα, τὸ μὲν ἀπαν τὸ γινόμενον τέτρασιν αἰτίαις γίνεσθαι 30 ἀληθές καίτοι τῶν ἀπὸ σήψεως ἡ καὶ ἀπὸ ταύτομάτου καὶ τύχης γινομένων, ἀπορήσειεν ἀν τις.

3 'Αλλ' ἔστω τοῦτο νῦν ἀληθές, οὐκ ἀμφισβητῶ. τὸ δὲ τὰ καθ' ἔκαστα τῶν γινομένων εἶναι, εἰ μὲν περὶ τῶν γενητῶν καὶ φθαρτῶν τοῦτο λέγεις, ἀληθές, εἰ δὲ περὶ τῶν ἀτίτιων, λέγω δὴ περὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων, ψευδές. 35 ἀγένητα γὰρ ἔκεινα καὶ ἀφθαρτα ἐν τοῖς περὶ οὐρανοῦ ἀποδέδεικται. τό γε

3—4 πρῶτον . . . εἶδη *supplevi sec. loc. cit.*] καὶ ἔξῆς L B | 6—7 τὰ δὲ καθ' ἔκαστα . . . λῆγον *supplevi sec. loc. cit.*] καὶ ἔξῆς L B | 11 καὶ μᾶλλον L] B om. καὶ | 14 ἥς L ἥ B | 18—22 εἶναι . . . λῆγον *supplevi sec. loc. cit.*] L B om. | 34 γενητῶν L γενητῶν B

1 Mich. Ap. Obiect. c. 5. 4. (*supra* p. 167, 15—18) | 5 Mich. Ap. Obiect. c. 5. 5. (*supra* p. 167, 19—21) | 16 Mich. Ap. Obiect. c. 5. 6. (*supra* p. 167, 22—26.)

μὴν ἐκ πρώτων διντων τῶν καθόλου γίνεσθαι τὰ καθ' ἔκαστα ὅστερα διντα, εἰ μὲν περὶ τῶν χωριστῶν λέγεις εἰδῶν — περὶ γὰρ αὐτῶν φαίνη τὸν λόγον ποιούμενος — οὕπω ἔδειξας εἶναι ταῦτα. ὥστε πῶς ἔσται πρῶτα; εἰ δὲ περὶ τῶν ἐνύλων λέγεις εἰδῶν, ἢ ψευδῆ λαμβάνεις, ἢ ἀσυλλόγιστος ὁ λόγος ἔστι. 5 ψευδῆ μέν, εἰ τὰ καθόλου φύσει πρῶτα διντα ἀπλῶς πρῶτα λαμβάνεις, τῶν καθ' ἔκαστα καὶ ὡς πρὸς ἡμᾶς πρώτων διντων καὶ ὡς ἐν αὐτοῖς τῶν καθόλου τὸ εἶναι ἔχοντων· ἀσυλλόγιστος δέ, εἰ τὰ καθόλου τῇ φύσει πρῶτα λαβών, ἐπειτα τὸ ἀπλῶς πρῶτα ἀντὶ τοῦ φύσει πρῶτα μεταλαμβάνεις, παρὰ τὸ πῃ καὶ ἀπλῶς ἀπατώμενος. ὥστε πῶς δῆλον φήσ τὸ λῆγον, ὃ πάντα σὺ τολμῶν, 10 οὕτω περιφανῶς παραλογίζομενος;

Μιχαῆλος. »Ἐτι γε μὴν δυοῖν τούτοιν διντοιν νοῦ καὶ αἰσθήσεως τὸν νοῦν 21, 1 ἄπας ὁ τῶν φιλοσόφων δῆμος φασι πρῶτον εἶναι καὶ κυριώτερον καὶ μᾶλλον B 22^ν διν, καθόπι ὁ μὲν δεῖ διν τὴν τε τῶν νοητῶν πάντων καὶ τῶν αἰσθητῶν κατάληψιν ἔχει, ἢ δὲ τῶν αἰσθητῶν μόνων θνητὴ οὖσα θνητῶν διντων. δισφ τοῖνυν 15 τὸ νοητὸν τοῦ αἰσθητοῦ κυριώτερον, καὶ πάλιν τοῦ αἰσθάνεσθαι τὸ νοεῖν, τοσούτῳ καὶ τὰ εἴδη συγγενῆ αὐτῷ διντα πρῶτα καὶ κυριώτερα τῶν καθ' ἔκαστα αἰσθητῶν καὶ μεταβλητῶν ὑπάρχοντων.«

Ἀνδρόνικος. »Ἐκεῖνό μοι πρῶτον φάσον, ὃ λῶστε, πῶς ὁ νοῦς τῶν 2 νοητῶν πάντων καὶ αἰσθητῶν κατάληψιν ἔχει, πῶς δ' ἡ αἰσθησις μόνων τῶν 20 αἰσθητῶν θνητὴ οὖσα θνητῶν. εἰ γὰρ θνητοῦ τὸ τῶν θνητῶν ἔχειν κατάληψιν, καὶ ὁ νοῦς θνητὸς διν εἴη, ἢ κατάληψιν ἔχει τῶν αἰσθητῶν θνητῶν γε διντων. ἐπειτα οὐχ ἀπλῶς τὰ αἰσθητὰ θνητά. ἀλλὰ τὰ γενητὰ μόνον καὶ φθαρτά. τὰ γὰρ οὐράνια αἰσθητὰ διντα, ἀτδια δύμως ἔστι. πῶς δὲ καὶ τὰ συγγενῆ τῷ νῷ μᾶλλον οὐσίαι; εἰ μὲν γὰρ ὑφέστηκεν, ἀληθές. εἰ δ' οὐχ ὑφέστηκε, L 112 25 πῶς; τὰ γὰρ ἐν διλοις ὑπάρχοντα πῶς διν μᾶλλον οὐσίαι εἰεν τῶν, ἐν οἷς ὑπάρχει, καθ' αὐτὰ διντων; εἰ οὖν περὶ τῶν ὑφεστώτων λέγεις εἰδῶν, τὸ ἐν ἀρχῇ πάλιν αἴτεῖς. οὕπω γὰρ ἔδειξας εἶναι ταῦτα. ὥστε μὴ ματαιολόγει.

Μιχαῆλος. »Πάνυ τοι ὁρθῶς φάσκει καὶ τῇ τοῦ Πλάτωνος ἀξίως καὶ 22, 1 ἐαυτοῦ ἐπιστήμη. εῦ γε, ὃ Πλήθων, ὡς ἀμαχός σοι ὁ λόγος, καὶ τῆς Ἀριστοτέ- 30 λους σοφίας πολλῷ τῷ μέσω προέχων.«

Ἀνδρόνικος. Εἰ μὲν ἀμαχός ἢ οὐκ ἀμαχός, αὐτόφασι δείξει. ἐκεῖνο δέ 2 μοι λέγε, τίσι τῶν παλαιῶν Πλάτων Ἀριστοτέλους σοφώτερος ἔδοξεν, διου τῶν μὲν θεμένων τῷ Πλάτωνι οἱ πλείους καὶ βελτίους τὰ Ἀριστοτέλους μετ' ἀκριβείας ὑπεμνημάτισαν, τῶν δ' Ἀριστοτέλει θεμένων ἔνιοι Πλάτωνι καὶ 35 ἀντεῖπον. οὕτω δ' ἀχάλινον ἴσχει τὸ κάθαρμα στόμα καὶ γλῶσσαν ἀκόλαστον, καὶ οὕτω τούτοις ἐστῶτει τοῖς πάθεσιν, ὥστε λόγοις μέν, οὐ δ' οἰστισινοῦν πρὸς ἀπόδειξιν χρῆται τοῦ ζητουμένου. καν χρήσηται δέ, παραλογίζεται

13—17 καὶ τῶν αἰσθητῶν . . . ὑπάρχοντων *supplevi sec. loc. cit.*] L B om. | 23 καὶ φθαρτὰ L] B om. καὶ | 26 καθ' αὐτὰ L καὶ καθ' αὐτὰ B | 31 αὐτόφασι L B | 36 οἰστισινοῦν L οἵς τισινοῦν B

11 Mich. Ap. Obiect. c. 5. 7. (*supra* p. 167, 27—33) | 28 Mich. Ap. Obiect. c. 6, 2. (*supra* p. 168, 4—6)

μᾶλλον, η συλλογίζεται. αὐτός τε ὑπ' ἀμαθίας ἀπατώμενος ῥᾷστα καὶ τοὺς δὲ λοιδορίας φενακίζειν καὶ λίαν ἐπιθυμῶν, ὑβρίζων δ' εἰς Ἀριστοτέλη τὸν θεῖον οὕτω τοι ἵταμῶς, ψευδεῖς καὶ ἀσυμβλήτους τοὺς σοφιστάτους ἔκείνου λόγους

B 23 καλῶν καὶ Πλήθωνα σοφώτερον αὐτοῦ λέγειν τολμῶν δέδοικεν οὐδ' ὅπωστιοῦν, ἀλλὰ ταῖς λοιδορίαις χαίρει. καὶ μέγα ἐπὶ τῷ προπηλαχίζειν φρονεῖ, 5 οὐ συνιεὶς Εὔριπίδου, τοτὲ μὲν αἰσχίστην λέγοντος νόσον τὴν ἀκόλαστον γλῶτταν⁶, τοτὲ δὲ «ἀχαλίνων στομάτων ἀγόμου τ' ἀφροσύνης τὸ τέλος δυστυχίαν». ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἥδη τε ἔδωκας δίκην τῆς ἀκολάστου σου γλῶττης ἀπειληφώς ἀξίας τὰς ἀμοιβάς, καὶ ἔτι δώσεις, ἐπειδάν σου καὶ τὰ λοιπὰ τερετίσματα διελέγξωμεν. νῦν δέ σου τὸν καλὸν λόγον ἴδωμεν. 10

23, 1 Μιχαῆλος. »Ποῖον γάρ ἄλλο τουτοῦ τοῦ ἀξιώματος ἀληθέστερον η σοφώτερον· τοῦ γάρ μέρους τὸ ὄλον μεῖζον, καὶ οὕτω τὰ εἴδη τε καὶ τὰ γένη τῶν καθ' ἔκαστα μεῖζον οὐσία η μᾶλλον;«

2 'Ανδρόνικος. Καὶ πῶς ἀληθὲς η σοφὸν τὸ μεῖζον τῷ μᾶλλον λέγειν ταῦτον;

L 112^v τὸ μὲν γάρ μεῖζον μεγέθους περὶ οὐσίαν, μεμεγεθυσμένης οὐσίας δηλαδὴ η 15 ὡς μεμεγεθυσμένης. τὸ δὲ μᾶλλον ποιοῦ περὶ οὐσίαν, πεποιωμένης οὐσίας δηλαδὴ η ὡς πεποιωμένης. αὐτίκα τὸ δίπηχυ τοῦ πηχυαίου μεῖζόν φαμεν, οὐσίαν μεμεγεθυσμένην ἐτέρᾳ τοιαύτῃ παραμετροῦντες. καὶ τὸ γένος δὲ τοῦ εἴδους μεῖζόν φαμεν — ἐπὶ πλέον γάρ τῷ γένει τις η τῷ εἴδει ἀφορίζει — οὐσίαν ὡς μεμεγεθυσμένην ἐτέρᾳ τοιαύτῃ ἀντιπαρατιθέντες. τὴν τε γάρ ὅλην 20 ἐκτείνεσθαι τῷ ποσῷ, τά τε καθόλου τῷ πολλὰ περιέχειν, οἷον δλ' ἀττα καὶ ἐκτεταμένα δοκεῖν. τὸ γάρ καθόλου ὄλον τί ἔστι. πολλὰ γάρ περιέχει ὡς μέρη τὸ καθόλου. τὴν δὲ χιόνα τοῦ γάλακτος μᾶλλον λευκήν φαμεν, πεποιωμένην οὐσίαν ἐτέρᾳ τοιαύτῃ παραβάλλοντες. καὶ τὸ εἶδος δὲ τοῦ γένους μᾶλλον οὐσίαν φαμέν, ὡς πεποιωμένην οὐσίαν ἐτέρᾳ τοιαύτῃ παραθεωροῦντες. πεποίω- 25 ται γάρ τὸ εἶδος τοῦ γένους μᾶλλον τῇ διαφορῇ ποιότητι οὖσῃ. οὐσιώδει γε μήν καὶ τοιοῦτον ἐνεργείᾳ ἔστιν, οἷον δυνάμει τὸ γένος. διὸ καὶ ὡς πεποιωμένην τὴν τοιαύτην οὐσίαν φαμέν, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς πεποιωμένην· οὐ γάρ οὕτως

B 23^v η διαφορὰ ποιότης ὡς συμβεβηκός. περὶ οὐσίαν γάρ αὕτη τὸ ποιὸν ἀφορίζει οὐσιώδης οὖσα, καθ' ὑποκειμένων τε καὶ συνωνύμως κατηγορουμένη τῶν 30 κατ' αὐτὴν ἀτόμων. ταῦτ' ἀρα λευκὸν μὲν λευκοῦ μᾶλλόν φαμεν, καὶ αὐτὸ δέ τοιοῦ ἥττον καὶ μᾶλλον λευκόν. ἀνθρώπον δὲ ἀνθρώπου μᾶλλον οὐ λέγομεν οὐδ' αὐτὸν ἔαυτοῦ μᾶλλον η ἥττον ἀνθρώπον. ἔκείνοις μὲν γάρ τὸ λευκὸν ποιὸν περὶ οὐσίαν συμβεβηκός δν, καθ' δ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον ἐπιδέχοιτο δν. τοῖς δὲ ἀνθρώποις η ἀνθρώποις τί ἀν εἴη, καθ' δ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον 35 ἀν ἐπιδέχοιντο; τὸ δὲ εἶδος τοῦ γένους μᾶλλον οὐσίαν φαμὲν διὰ τὴν διαφορὰν ποιότητά τινα οὖσαν, οὐσιώδη γε μήν. καθ' ήν, ὡς εἴρηται, τὸ εἶδος τοιοῦτον ἐνεργείᾳ ὑπάρχει, οἷον τὸ γένος δυνάμει ἔστι. διὸ καὶ Ἀριστοτέλης τὸ μὲν

10 τερετίσματα] τερεττίσματα L τελεττίσματα B | 13 μεῖζον *scripsi* μεῖζων L B | 31 κατ' αὐτὴν L] B om. | 33 ἔκείνοις L ἔκεινης B

6 Eurip. Orest. 10. | 7 Eurip. Bacch. 386 sqq. | 11 Mich. Ap. Obiect. c. 6, 2. (*supra* p. 168, 10—13)

ποιόν φησιν ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἡττον τοῦ θ' ὅπερ ἔστιν, τὴν δὲ οὐσίαν τοῦ θ' ὅπερ ἔστιν, οὐκ ἐπιδέχεσθαι. οὐσίαν γε μὴν μᾶλλον οὐσίας εἶναι τίθεται. τὰς δὲ νοητὰς καὶ θείας οὐσίας, δι' ἃς ἔφαμεν πρότερον αἰτίας, πρώτας τε καὶ χυριωτάτας καὶ μάλιστα οὐσίας φαμέν. τὸ δίπτηχον δὲ τοῦ πηχυαίου μᾶλλον 5 οὐδείς φησιν. οὐδὲ τοδὶ τὸ λευκὸν τουδὶ τοῦ λευκοῦ μεῖζον, εἰ μὴ κατὰ συμ- L 113 βεβηγκός, δτὶ συμβέβηκε τῷ λευκῷ καὶ ποσῷ εἶναι.

Τούτων οὕτως ἔχόντων ἴδωμεν, τί Μιχαῆλος φησιν. οὐκ αἰδεῖται, φησί, 10 οὐδὲ καθόλου τοῦ κατὰ μέρος μεῖζον τιθέμενος, τὰ καθ' ἔκαστα μᾶλλον οὐσίας τῶν καθόλου λέγων, αὐτὸς ἀπάντων ἀναιδέστατος ὃν καὶ βιαζόμενος 15 οὕτως ἀνέδην τὸ μεῖζον τῷ μᾶλλον ταῦτον λέγειν, δέον λόγω αἴρειν, ἀλλὰ μὴ βιαζεσθαι, καὶ ταῦτα ἐφ' οὕτω φανεροῖς, ἐφ' οὓς καν παῖδες αὐτὸν ῥᾷστα ἐξαπατῶντα φωράσσαιεν. ἔπειτα ὥσπερ οὐκ ἀρκεσθεὶς ταῖς κατὰ Θεοδώρου λοιδορίαις, ἀλλ' εἰ μὴ πάντες τῆς πρὸς ἐκεῖνον αὐτοῦ βασκανίας ἀπολαύσαιεν δεινὸν ἡγούμενος, λοιδορεῖται καὶ Λατίνοις καὶ μάλα ἵταμῶς, ψελλίζοντας 20 αὐτοὺς ὄνομάζων καὶ διεντερευμάτων ξυγκολλητάς, αὐτὸς ὃν ὁ τῷ δητὶ B 24 ψελλιζόμενος καὶ σπερμολογῶν ἔνθεν κάκεῖθεν καὶ ξυγκολλῶν κάκεῖνα κακῶς. ἐπιστήμης τε γάρ ἀποδέδεικται παρὰ πάντα τὸν λόγον μηδ' ὅπωσοῦν ἐπατῶν. περὶ τε γραμματικῆς καν παῖδες ἐλέγξαιεν τὰ ἀμαρτήματα, οὕτως ἐπὶ φανεροῖς ἀμαρτάνει.

20 "Οὐχ τε ἡ τοῦ λόγου μεταχείρησις κακόζηλός τε καὶ λίαν εὐήθης καὶ μετέχουσα δεινότητος οὐδὲ ὅπωστιοῦν. καὶ ἐν οἷς μὲν οὐ δεῖ, παρὰ τοῦ δέοντος ἀδολεσχεῖ καὶ τὰς ἀκοὰς ἀποκναίει ἀπολόγους Ἀλκίνου διεξερχόμενος· ἐν δὲ τοῖς καιρίοις ἀμήχανος, ἀφωνος. καὶ δοκεῖ μὲν μέγα τι κυεῖν, ἀποκυεῖ δὲ οὐδὲν ἢ μικρόν, ἢ τε ἀγγελία ὑποχάσκουσά τις καὶ κρημνοποιὸς καὶ τὸ 25 ἀηδὲς καὶ ψυχρὸν κατακόρως ἔχουσα καὶ οὐχ οἴα ῥᾳστώνην τοῖς μετιοῦσιν οὐδεμίαν ποιεῖν. Λατίνους δὲ ἐν μὲν τῇ σφετέρᾳ αὐτῶν φωνῇ κατὰ μὲν τὸ ἔμμετρον εἶδος τοῦ λόγου Πλάτων, εἰ παρῆν, ἐνθέους ἀν εἶπε καὶ κατεχομένους ἐξ αὐτῶν τῶν Μουσῶν κάκεῖθεν ἀπὸ τῶν ἐκείνων μελιτρύτων κρηνῶν καὶ ναπῶν δρεπομένους τὰ μέλη φέρειν ἡμῖν, ὡς καὶ ἀμιλλᾶσθαι ἀν Μάρωνι τῷ 30 θείῳ ποιητῇ. ἐν δὲ τῷ καταλογάδην πανδήμους ἀν τις ἴδοι καὶ πιθανοὺς καὶ πολύνους καὶ οἴους θυμόν τε ἐγεῖραι καὶ ὄργὴν πραῦναι καὶ οἴκτον ἐπισπάσασθαι καὶ λόγους δημοτεῖς συνθεῖναι καὶ μετὰ παρρησίας εἰπεῖν, πολὺ τὸ τερπνὸν καὶ ἐπαγωγὸν ἔχοντας, καὶ οὐ μόνον παῦρά τε καὶ μάλα λιγέως, ἀλλὰ καὶ L 113^v διοσημείοις ἐσθ' ὅτε λέγοντας ἐοικότα, ὡς μηδὲ ἀν παραχωρήσαιεν τῷ σοφωτάτῳ 35 Κικέρωνι.

Τὰς δὲ ἐπιστήμας ἀπάσας καὶ τὰς μεθόδους τῶν λόγων οὕτω τοι λίαν 5 ἡκρίβωσαν, ὡς μηδὲ τοῖς περὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη, εἰ περιεῖεν ἐκεῖνοι νῦν, παραχωρῆσαι ἀν ὅπωσοῦν. ἐν γάρ οὐδὲν ὁ μὴ εὔρηται τε αὐτοῖς ἀκριβῶς καὶ μέχρι τῶν λεπτοτάτων διηρεύνηται. καὶ εἰ παρῆς ἐνταῦθα καὶ συμπλακῆναι

3 ἔφαμεν B ἔφημεν L | 15 διεντερευμάτων L διοντερευμάτων B | ξυγκολλητάς L ξυγκολλητάς B | 16 ξυγκολλῶν L ξυγκολῶν B | 30 πανδήμους scripsi πανδήμους B πανδείνους? L | 32 τερπνὸν καὶ ἐπαγωγὸν L ἐπαγωγὸν καὶ τερπνὸν Ιτρ. B | 36 ἀπάσας... οὕτω τοι L] B om.

έβούλου τοῖς Κρονικοῖς σου τουτοισὶ λόγοις θαρρήσας καὶ τρυγὸς τῷ δητὶ⁵ ἀπόζουσι, παῖδες σε νεήλυδες εὔθυνς ἐκ πρώτης ἐκβολῆς κάνθαρον, οὐκ ἀνθρωπὸν δητὰ ἔξήλεγξαν δέν. ἡ μὲν οὖν σφετέρᾳ αὐτῶν φωνὴ οὗτω τοι δι’ ἀκριβείας σφίσι κατώρθωται. ἥσκηνται δὲ καὶ τὴν ἡμετέραν καλῶς, δσοις αὐτῶν πρὸς τῇ σφετέρᾳ καὶ τὴνδε μεμέληκε κτήσασθαι, ὡς δὴ καὶ τοὺς 5 ὁσπερ σὺ τὴν ‘Ελλάδα ἐπισταμένους φωνὴν μακρῷ παρευδοκιμεῖν. τοῖς μὲν γάρ τοῖς τῶν παλαιῶν μετ’ ἐπιμελείας συνοῦσι συγγράμμασι, τῶν περὶ Δημοσθένη καὶ Ἰσοκράτη φημί, καὶ τῶν ἔκεινων ῥημάτων τε καὶ νοημάτων ἐμφορουμένοις δαψιλῶς συμβαίνει μήτε ὄνομάζοντας πλημμέλειν τοῖς ἔκεινων χρωμένους ὄνόμασι, καὶ ταῖς συνουσίας εὔστόχως πρὸς τοὺς λόγους ἀπαντᾶν 10 τοῖς ἔκεινων καθάπερ κανόσι χρωμένους νοήμασιν, εὔπορίαν τε τοῦ λέγειν οὐκ ὀλίγην αὐτοὺς κεκτῆσθαι, τοὺς τῶν παλαιῶν ἔκιανθάνειν λόγους καὶ ἐκμελετᾶν δτὶ μάλιστα ποιουμένους μετὰ σπουδῆς.

6 Αὐτῷ δέ σοι οὐδένων ἄλλων σχεδὸν ἡ τοῖς Λιβανίου συγγράμμασιν ἐντευχηκότι κατ’ αὐτὸν ἀνάγκη καὶ ὄνομάζειν καὶ τοῖς νοήμασι χρῆσθαι, 15 πρὸς δὲ τὰ τῶν παλαιῶν δητὸν τὸ τῆς παροιμίας πρὸς λύραν διατελεῖν. καὶ οὕπω λέγω, δτὶ οὐδ’ ἐν τοῖς ἔκεινου εὔδοκιμεῖς, ἄλλὰ καὶ ἐκπίπτεις πολλάκις καὶ καταθραύεις, δν εἰσήεις, ὁσπερ οἱ μαλακοὶ τῶν ὑποκριτῶν τοὺς ἥρωας, οὓς ὑποδύονται. ἦν δέ ποτε καὶ δεήσῃ βραχέ’ ἀττα ἐξ ὑπογύου εἰπεῖν, διὰ τὸ ὑπὸ ἀναλγησίας ἀεὶ διατελεῖν ἀμελέτητον ἀφωνος εὔθυνς γίγνη, ῥημάτων 20 οὐδ’ ὀλίγων οὐδ’ ὅπωστιοῦν εὔπορῶν. τίσι δὲ καὶ ἐντυχῶν τῶν Λατίνων, ὡς βδελυρέ, καὶ γνοὺς ἀπείρους τῶν ‘Αριστοτελικῶν συγγραμμάτων, κατηγορεῖς αὐτῶν ὡς ἀπ’ ἀμάξης βοῶν, δτὶ οὐκ ἴσασι τὰ συγγράμματα; εἰ δὲ Πυθαγόρας ἥσθα ἡ Πλάτων ἡ ‘Αριστοτέλης αὐτός, ἄλλὰ μὴ ἐπίτριπτον κίναδος, γαστρὶ δουλεῦον, ἀμαθέστατον ἀνθρώπιον, τί ἀν ἐποίεις; 25

7 ’Εκεῖνο δέ σε καὶ μάλα οὐδ’ ὅπωστιοῦν ἐλληνικῆς μετασχόντα παιδείας ἐλέγχει, ἐφ’ οἵς Θεόδωρον φῆς παρὰ Λατίνων εἰληφότα λέγειν τὸ μεῖζον διαφέρειν τοῦ μᾶλλον, ὡς δὴ μὴ τοιαύτην καὶ τοῖς “Ελλησιν οὖσαν τὴν χρῆσιν, καὶ ὡς ἕοικεν, δσα αὐτὸς οὐκ οἴσθα, τῆς ῥωμαϊκῆς εἶναι νομίζεις φωνῆς. πλεῖστα οὖν πίστευσόν μοι καὶ κάλλιστα διαγράψεις· σχεδὸν γάρ οὐδ’ ὅτιοῦν 30 οἴσθα. είτα ἐρωτᾷ, τίνα τῶν γραμματικῶν ἡ φιλοσόφων πεφώρακας τὸ μεῖζον καὶ μᾶλλον λέγοντα διαφέρειν. ἡμεῖς δὲ ἀντερωτήσομεν αὐτόν, τίνα πεφώρακεν αὐτὸς τὸ μεῖζον καὶ μᾶλλον ταύτον λέγοντα. εἰ δέ τις ἡ καταχρώμενος ἀντὶ θατέρου θάτερον ἔλαβεν, ἡ καὶ τῶν λογοποιῶν τις οὗτως ἔχρήσατο, οἵς οὐ τοσοῦτον πρὸς ἀλήθειαν, δσον πρὸς ἡδονὴν καὶ κάλλος λέγειν μεμέληκεν, 35 ἀλλ’ οὐ λογοποιὸν ἡμεῖς εὔθυνομεν νῦν. ἀλλ’ ἀ περὶ ‘Αριστοτέλους Πλήθων ἀξιοῦ, ταῦτα καὶ ἡμῖν ἀξιοῦσι περὶ αὐτοῦ συγχωρείτω. φησὶ γοῦν ‘Αριστοτέλη εὔθυνων οὐ ῥήτορα εὔθυνειν, ἀλλ’ ἀνδρα τὴν τῶν δητῶν ἐπιστήμην ἐπαγγελλόμενον. καὶ Θεόδωρος οὖν Πλήθωνα εὔθυνων οὐ ῥήτορα εὔθυνει, ἀλλ’ ἀνδρα τὴν τῶν δητῶν ἐπιστήμην ἐπαγγελλόμενον καὶ πρὸς ‘Αριστοτέλη τετολμηκότα 40 νεανιεύσασθαι. ἄλλὰ καὶ ‘Αριστοτέλης, φησίν, ἀδιαφόρως τὸ μεῖζον καὶ μᾶλλον

2 ἐκβολῆς Β εἰσβολῆς Ι | 18 καταθραύεις Β καταθρήνεις? Ι

31 cf. Mich. Ap. Obiect. c. 6, 3. (*supra* 168, 25—28)

έκλαμβάνει. καὶ παρέθηκεν ἄν, φησί, τῷ λόγῳ μαρτύρια, εἰ μὴ καὶ τυφλῷ δῆλα ἦν, αὐτὸς ὁν δ τυφλὸς δ μηδὲ τὰ ἐν ποσὶ καθορῶν. καίτοι εἰ εἶχεν, καὶν εἴπεν, καὶν ἐβόησεν, καὶν ἐκκεκώφωται ἡμῶν τὰ ὡτα περιθρυλλόμενα· »σὺ δ' φί μέλει, φησί, τουτοῦ, μέτιθι τὰ αὐτοῦ καὶ, εἰ μὴ λέγοιμι τάληθή, οἶον 5 ἄν με βούλοιο κάλει.« σοὶ δ' οὐ μέλει, Μιχαῆλε, πρὸς τῶν λόγων αὐτῶν. πόθεν οὖν σοφὸς ἀναπέφηνας — Πλάτωνα γάρ οὐδὲ εἶδες — ἢ καθάπερ οἱ γίγαντες ἐσπάρης τε καὶ ἔφυς αὐθημερὸν ὥπλισμένος;

‘Ημεῖς οὖν, οἵς μέλει, τὰ αὐτοῦ μετελθόντες εὔρομεν ἐν μὲν κατηγορίαις ε τὸ μὲν ποσὸν μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, τὸ δὲ ποιὸν ἐπιδέχεσθαι L 114^v 10 λέγοντα. ἐν δὲ τῷ πρώτῳ τῶν περὶ ἀρχῶν ἀντιλέγων ’Αναξαγόρᾳ, μήτε τὴν μεγίστην μήτε τὴν ἐλαχίστην τιθεμένῳ, δεῖξας ἀδύνατον, συμπεραίνων φησί· B 25^v οὐδῆλον τοίνυν δτι ἀδύνατον σάρκα ἢ ὅστοῦν ἢ ἄλλο τι ὅπηλικονοῦν εἶναι τὸ μέγεθος ἢ ἐπὶ τὸ μεῖζον ἢ ἐπὶ τὸ ἐλαττον.« ἐκεῖ μὲν οὖν ἀπέφασκε τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τοῦ ποσοῦ, ἀποδιδούς τῷ ποιῷ. ἐνταῦθα δὲ τὸ μεῖζον καὶ ἐλαττον 15 ἀφορίζει περὶ τὰ μέγεθος. ταύτης δὲ τῆς δόξης καὶ ’Αρχύτας ἐστὶ λέγων κατὰ λέξιν οὗτως· »καὶ τῷ ποιότητι δὲ παρέπεται τό τε ἐναντιότητα καὶ στέρησιν ἐπιδέχεσθαι, καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥσσον.« καὶ αὖθις· »καὶ τῷ ποσότητι δὲ παρέπεται τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἥσσον.« ὡς δὲ καὶ ὃ ἐν Εὐθύφρονι Σωκράτης τοὺς μὲν περὶ ἀριθμοῦ φησι διαφερομένου τὴν λογιστικὴν ἵσχειν 20 κριτήριον, τοὺς δ' αὖ περὶ τοῦ μείζονος καὶ ἐλάττονος τὴν μετρητικήν, τοὺς δὲ περὶ βαρέος τε καὶ κούφου τὴν στατικήν· τοὺς δὲ περὶ καλοῦ καὶ δικαίου καὶ τῶν τοιούτων, ἐφ' ὃν δηλαδὴ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττόν φαμεν, οὐκ ἵσχειν φησὶ κριτήριον τι διαφερουμένους, ἐφ' δ ἐλθόντας ἀν τῆς διαφορᾶς ἀπαλλάττεσθαι. οὐ γάρ ἄν φησι περὶ τούτων ἀλλήλοις ἐστασίαζον.« εἰ τοίνυν τὸ μεῖζον 25 τῷ μᾶλλον ταύτον, ἢ τοῦ μείζονος ἢ μετρητικὴ κριτήριον οὖσα, καὶ τοῦ μᾶλλον ἢν ἀν δήπου· ἢ τοῦ μᾶλλον οὐκ οὖσα, οὐδὲ ἀν τοῦ μείζονος ἢν· ἢ τοῦ αὐτοῦ κατὰ τὰ αὐτὰ ἢν ἀν καὶ οὐκ ἢν. ἀλλὰ μὴν τοῦ μέν ἐστι, φησὶν ὁ Σωκράτης, τοῦ δ' οὐκ ἐστιν.

’Επεὶ τοίνυν εὔρομεν οὐκ ’Αριστοτέλη μόνον ἡμῖν συμφωνοῦντα, ἀλλὰ 30 καὶ ’Αρχύταν, καὶ πρὸς γε Πλάτωνα, τίνα σε βούλει καλῶμεν; ἀμαθῆ, σοφιστὴν δηλαδὴ καὶ γόητα καὶ ἀπατεῶνα; τουτὶ μὲν οὖν ἐν δίκῃ σὺ σαυτῷ περιέθηκας. τοιοῦτο δ' ὃν καθάρμα ἀφρονας τοὺς ἄλλους καλεῖς καὶ τὰ μετ' ἀκριβείας πλείστης αὐτοῖς εἰρημένα καὶ τοῖς παλαιοῖς συνῳδὰ ἀρτιγενῆ καὶ νεογνά, αὐτὸς ὃν δ τὰ ἀρτιγενῆ κάκεῖνα ἀνεμιαῖς καὶ ἔξαμβλώματα ὁσημέραι ἀπογεννῶν.

35 ”Ιδωμεν δέ σου καὶ τὴν καλὴν βάσανον· »ἡμεῖς φαμεν, θαυμασιώτατε 24, 1 ἀνθρωπε, παῖδες ‘Ελλήνων καυχώμενοι κάκείνων τοῖς ἔχνεσι, καὶ οὐχ ἑτέρων B 26 ἐπόμενοι, τὸ μᾶλλον καὶ μεῖζον εἶναι συγχρίσεως.« L 115

2 δ τυφλὸς L] B om. δ | 25 μετρητικὴ L μετρικὴ B | 29 ’Αριστοτέλη] ’Αριστοτέλει L B | 31 ἀπατεῶνα] ἀπαταιῶν L B | 32 τοὺς ἄλλους L] B om. τοὺς | 35 βάσανον B trp. post ἀνθρωπε

3 Mich. Ap. Obiect. c. 6, 3. (*supra* p. 168, 33 sq.) | 9 cf. Arist. Cat. 7. 6b, 15 | 12 Arist. ? | 16 Ps.-Arch. fr. 21 (ed. F. Schulte) | 17 Ps.-Arch. fr. 20 (ed. F. Schulte) | 18 cf. Plat. Euthyphr. 7c—e. | 35 Mich. Ap. Obiect. c. 6, 4. (*supra* p. 169, 5—7)

2 Ἀνδρόνικος. 'Ελλήνων μέν σε παῖδα ἴσμεν καὶ ἀγαθοῦ πατρὸς κάκιστον μέντοι καὶ πατραλοίαν υἱόν. οὐ γάρ σε τοῖς ἔχεσιν ἐκείνων δρῶμεν ἐπόμενον, ἀλλ' ἵδιαν τινὰ βαδίζοντα, καὶ ταύτην ἐωλοκρασίας ἀπόζουσαν. εἴτα λαβὼν τὸ μεῖζον καὶ μᾶλλον εἶναι συγκρίσεως, καὶ προσλαβὼν τὴν σύγκρισιν περὶ τε οὐσίαν καὶ μέγεθος εἶναι καὶ τὰ τοιουτότροπα, καὶ λίαν ἀγροίκως ἀπαλλάξας 5 τὸν λόγον, μάλα σεμνῶς συμπεραίνει· »έκατέρω ἄρα τῷ διαφέρεται οὐδὲν διαφέρετον ἐπὶ πάντων λέγεσθαι τῶν τοιούτων.« τὸ δὲ ἐστὶ παραπλήσιον, ὡσπερ ἂν εἴ τις τὸ ποῖ καὶ πόθεν ἐρωτήσεως λέγων, μηδὲν διαφέρειν τούτῳ τῷ ἐπιρρήματε συνεπέραινε. καίτοι τὸ μὲν ποῖ τὴν εἰς τόπον, τὸ δὲ πόθεν τὴν ἐκ τόπου σημαίνει κίνησιν. ἀντικεῖσθαι δὲ τούτῳ τῷ κινήσεε καὶ μάλα φαμέν. 10 τὰ δὲ ἀντικείμενα ταύτον εἶναι, πῶς δὲν τις φαίη; οὐ γάρ διότι ἀμφω ὑφ' ἐν τι τὴν ἐρώτησίν ἐστι, διὰ τοῦτο καὶ πάντῃ ταύτον ἔσται, ἀλλ' ἐφ' ὃσον μὲν ἀμφω πυσματικά, ταύτων ἐφ' ὃσον δὲ διαφόρων κινήσεων πύσματα, οὐ ταύτων. οὕτως οὖν καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ μεῖζον. καθ' ὃσον μὲν ὑπὸ τὴν σύγκρισιν ἀμφω, ταύτων καθ' ὃσον δὲ τὸ μέν, μεγέθους ὡς δέδεικται, τὸ δέ, ποιοῦ 15 διάφορα. εἰ δέ, διότι τινὲ κατὰ τι ταύτον ὑπάρχει, διὰ τοῦτο καὶ πάντῃ ταύτον οἵει, δρα σοι λοιπὸν καὶ τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν ἐναντίω δύντε ταύτον πάντῃ λέγειν, ἐπειδὴ τῷ γένει ταύτον. ἀμφω γάρ χρώματε. καὶ δὴ καὶ σὲ καὶ τὸν ἀλεκτρυνα ὑδὲν διαφέρειν ἐροῦμεν, ὅτι ἀμφω ζῷω ἔστον. καίτοι μοι καὶ ἄλλοτε τοῦτο συνεχώρησας. καὶ τὰ ὑπὸ Ἀριστοφάνους ἐν νεφέλαις εἰρημένα ὑπερ- 20 φυῶς ἐπήνεις. εἰ δὲ τοῦτο, ἀντὶ φιλοσόφου τάχιστα ὁ καλὸς ἥμιν Μιχαῆλος ὠραῖος ἀλεκτρυών ἀναπέφανται, καὶ τίς οὐκ ἀν βακτηρίαν λαβὼν ἀμφοτέραις εῦ μάλα κατὰ κεφαλῆς ἐφικέσθαι σου πειράσεται ἀνέδην οὕτωσὶ λήρους κάκείνους διωλυγίους συμπλέκοντος;

25, 1 Μιχαῆλος. »Εἰ δὴ τὸ ποσὸν ἐν μεγέθει κάν τῇ οὐσίᾳ, τὸ δὲ μᾶλλον καὶ 25
B 26^v μεῖζον, ἥττον τε καὶ μεῖον, τὸ ποσὸν συγκρίνει καὶ τὸ ποιόν, τί κωλύει τὸ μεῖζον ἐπὶ μεγέθους λεγόμενον μὴ καὶ ἐπὶ οὐσίας λέγεσθαι;«

L 115^v 2 Ἀνδρόνικος. Εἰ μὲν διὰ τὰ προσεχῆ λήμματα μηδὲν κωλύειν φῆς τὸ μᾶλλον καὶ μεῖζον ταύτον εἶναι, σαυτὸν φενακίζεις, οὐχ ἥμας. οὐδὲν γάρ περαίνεις· οὐ γάρ τῷ ἐκεῖνα εἶναι ἐξ ἀνάγκης τοῦτο συμβαίνει. εἰ δὲ διὰ τὸ 30 μετὰ ταῦτα τὸ ἔκατέρω τῆς αὐτῆς εἶναι δυνάμεως ἥμιν ἥδη εἰρηται μὴ εἶναι τῆς αὐτῆς δυνάμεως, καὶ διηυχρίνηται ἱκανῶς, οἷας ἔκατέρω δυνάμεως ἔστον, Ἀριστοτέλει τε καὶ τῇ πατρίω τῶν Ἐλλήνων ἐπομένοις φωνῇ, ἀποδεδείχθω δὲ δυως καὶ τῇδε. ἔστω γάρ ἐφ' ὧ ποδιαῖον μέν, ἥττον γε μὴν λευκόν, α. ἐφ' ὧ δὲ ἔλαττον μὲν ποδιαίου, μᾶλλον δὲ λευκόν, β. εἰ δὴ τὸ μεῖζον μᾶλλον ἢ τὸ 35 α τοῦ β μεῖζον δν, καὶ μᾶλλον ἀν εἴη. ὑπέκειτο δὲ τὸ β μᾶλλον ἢ τὸ β τοῦ α μᾶλλον δν, καὶ μεῖζον ἔσται. ὑπέκειτο δὲ τὸ α μεῖζον ἢ τὸ μὲν α τοῦ β μεῖζόν τε καὶ οὐ μεῖζον, τὸ δὲ β τοῦ α μᾶλλόν τε καὶ οὐ μᾶλλον, ἐπειδὴ τὸ μεῖον

2 πατραλοίαν cf. 202, 34] πατρολόν L B | 16 τινὲ L τινὶ B | 21 ἐπήνεις cf. p. 201, 30] ὑπήνεις L B | 26 ἥττον τε καὶ μεῖον L ἥττον καὶ μεῖζον B | 30 δὲ L] B om. | 31—32 ἥμιν... δυνάμεως L] B om.

6 Mich. Ap. Obiect. c. 6, 4. (*supra* p. 169, 8 sq.) | 25 Mich. Ap. Obiect. c. 6, 4. (*supra* p. 169, 9—11)

ταύτὸν τῷ ἡττον. ὑπέκειτο δὲ τὸ μὲν α τοῦ β ἡττον, τὸ δὲ β τοῦ α μεῖον. καὶ οὕτω δὴ συναληθεύσει ἀμα ἡ ἀντίφασις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ. ἀδύνατον δὲ τοῦτο. ἀδύνατον ἄρα τὸ λέγειν ταύτὸν τὸ μεῖζον τῷ μᾶλλον. εἰτ', ὡς κάθαρμα, ὥσπερ ἀναγκαῖον τι συμπεράνας αὐτὸς καὶ ἥδη εἰρηκώς καὶ καταβαλών, ἀλλ' οὐ 5 τρὶς ἡττηθεὶς μέμφη τοῖς ἄλλοις ὡς ἀξιοῦσιν, ἀλλ' οὐκ ἀναγκαῖα δεικνύουσιν, ἀμαθεῖς καὶ κακοήθεις αὐτοὺς ὀνομάζων, αὐτὸς ὁν ἀπάντων, ὁν ἵσμεν, ἀμαθέστατός τε καὶ μοχθηρότατος·

Μιχαῆλος. «Εἰ γάρ τις εἰπὼν μέγεθος μεγέθους καὶ ποσὸν ποσοῦ, καὶ 26, 1 οὐσίαν εἶναι μᾶλλον ἄλλης οὐσίας, ἔτειτα τὸ μεῖζον προσθείς, ὑφελῶν τὸ 10 μᾶλλον, εἴποι ἀν μεῖζω οὐσίαν εἶναι ἄλλης οὐσίας καὶ μέγεθος μεγέθους καὶ ποσοῦ ποσόν, ὁ τοιοῦτος δοκεῖ σοι ἀν ἀμαρτάνειν.»

Ανδρόνικος. 'Ημῖν μὲν ἀμαρτάνειν, ὡς λῶστε, δοκεῖ. σοὶ δὲ οὐ, φησὶ 2 Μιχαῆλος, ὁ τὸν ἡττω λόγον κρείττω βουλόμενος μὲν ποιῆσαι, μὴ δυνάμενος δέ. οὐκοῦν 'Αρχύτου λέγοντος τὴν ποιότητα τὸ μᾶλλον καὶ ἡττον ἐπιδέχεσθαι 15 — 'Αριστοτέλει γάρ οὐκ ἀν ἔσποιο σοφὸς ὁν — ἦν τις τὸ μεῖζον καὶ ἔλαττον ἀντὶ τοῦ μᾶλλον καὶ ἡττον μεταλάβη, δώσεις σὺ τοῦτο; εἰ γάρ δώσεις λευκόν, ἢ λευκὸν λευκοῦ μεῖζον, ἔσται καὶ ἔλαττον. τὸ γάρ α μεῖζον δν τοῦ β καὶ ἔλαττον B 27 αῦθις ἔσται, ἐπειδὴ τὸ β τοῦ α μᾶλλον ὑπέκειτο. καὶ οὕτω μεῖζόν τε τοῦ L 116 αὐτοῦ καὶ οὐ μεῖζον. καὶ ἡ ἀντίφασις ἀμα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ αῦθις συναληθεύσει. 20 αῦθις δὲ τὸ ποσὸν λέγοντος μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἡττον, οὐδὲν τὸ μεῖζον δήπου καὶ ἔλαττον ἐπιδέξεται. οὐκοῦν μέγεθος οὐκ ἔσται μεῖζον μεγέθους; οὐδ' ὁ 'Ρόδου κολοσσὸς ἄρα σοῦ γε πυγμαίου 3ντος, εἰ περιῆν, μεῖζων ἀν ἦν. οὕτως αὐτὸς ἐπιστήμης εῦ ἥκεις, βάραθρε, καὶ σοι τυγχάνει δν πάνυ τῆς ἀληθείας μεμεληκός.

25 Μιχαῆλος. «Σοὶ δὲ γραμματικῆς ἐπιμελουμένῳ καὶ πολλὰ περὶ αὐτῆς 27, 1 ἀπέραντα μέν, μηδὲν δὲ δυνάμενα ὡφελῆσαι τοὺς περὶ ταῦτα σχολάζοντας πεπονηκότι ἔδοξε.»

Ανδρόνικος. Που χύτραις λημᾶς, ὃς γε τὰ Θεοδώρῳ περὶ γραμματικῆς 2 συγγραφέντα ἀπέραντα καλεῖς, διὰ βραχέων ὡς οἶνον τε καὶ εἰσαγωγῇ πρέποντα 30 συντεθέντα. ὁν οὐ τὴν εὔρεσιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν διάθεσιν ὑπερφυῶς ἐπαινεῖ τις, ἦν μὴ ἢ βάσκανος κατά σε. οὗτε γάρ παρεῖται τι, ὁν ἔδει ῥηθῆναι, ὡς προσῆκεν εἰσαγωγῇ, οὕτ' αὖ εἴρηται τι πάρεργον ἢ περιττόν. τῇ δ' αὖ μεθόδῳ καὶ διαθέσει οὐδ' αὐτὸς ὁ μῶμος ἔχει τι μέμψασθαι. ἢ τε ἐρμηνεία καὶ μάλα τῇ ὕλῃ πρέπουσα. σὺ δ' οὕτω πόρρω βασκανίας ἔλαύνεις καὶ φθόνου, ὥστε 35 καὶ τὰ πᾶσιν ἐπαινούμενα συκοφαντεῖς. πῶς δὲ καὶ οὐκ ὡφελεῖ; δπου γε τὰς σπουδάζοντας περὶ ταῦτα — πλεῖστοι δ' εἰσὶ — τὰ μέγιστα ὡφέλησεί τε καὶ ὡφελεῖ, εἰ μήπου σέ γε. ἀνήκεστα γάρ νοσοῦντα οὐδ' ἀν οὐδ' αὐτὸς 'Απόλλων

10 μεῖζω L μεῖζον B | 12 σοὶ L σὺ B | 16 εἰ L οὐ B | 17 τὸ γάρ α L] B om. α | 20 οὐδὲν L οὐδὲ B | 26 δυνάμενα L δυναμένῳ B | ὡφελῆσαι L ὡφελῆ B | 28 Που χύτραις] πουχύτραις L πουχήτραις B | λημᾶς L λημμᾶς B

8 Mich. Ap. Obiect. c. 6, 4. (*supra* p. 169, 14—17) | 25 Mich. Ap. Obiect. c. 6, 4. (*supra* p. 169, 18 sq.)

ιάσαιτο. οὐ γὰρ ἀν ἐφ' δτῳ προδήλοις πλημελήμασιν ἔάλως. ὃν δὴ καὶ αύτοὶ
ἔστιν δὲ ἐπισημηνάμενοι παρεγράψαμεν ἔξω ἐν τοῖς σοῖς, οὐκ ἀξιώσαντες τοῖς
ἡμετέροις τὰ τοιαῦτα ἐγκαταμῖξαι. τὰ δὲ ἄλλα παρήκαμεν τοῖς βουλομένοις
ζητεῖν καὶ καταγελᾶν σου. οὐ γὰρ ἡμῖν σχολὴ πάντα σου τὰ ἀμαρτήματα
B 27^v κατὰ ἀκρίβειαν ζητεῖν ἀπειρα σχεδὸν δυτα. ήν γάρ τις τοῦτο ἔληται, οὐδὲν 5
δτι μὴ διαγράφειν ἀνάγκη αὐτῷ· ἐν γάρ οὐδὲν σχεδὸν ὅρθως σοι εἴρηται.
οὐδὲ γὰρ οὐδὲν ἔστιν ἐν σοὶ τῶν καλῶν οὐδέν, οὔτ' ἐν λόγοις οὔτ' ἐν ἔργοις.
φθόνος δὲ μόνον καὶ ἔρις καὶ ἀμαθία καὶ συκοφαντίαι καὶ ψεύδη καὶ ἀπλῶς
L 116^v πάνθ' οἷς εἰκός σέ τε καὶ τοὺς οἶος σὺ χαίρειν, ὃν ἐν Θεαιτήτῳ μικρὸν καὶ
δριμὺ τὸ ψυχάριον εἴρηται. οὔτω δὲ ηττων ὁ βδελυρὸς τῆς πρὸς Ἀριστοτέλη 10
τε καὶ Θεόδωρον βασκανίας ἔστιν, ὥστ' ἀπόδειξιν μὲν τοῦ ζητουμένου χάριν,
ώς πολλάκις ἔφθην εἰπών, οὐδὲν ηντιναοῦν λέγει, καθάπερ δὲ μελιταῖον κυνίδιον
ὑλακτῶν οὐ παύεται, δηξαι μὲν καὶ διασπαράξαι βουλόμενος, οὐ δυνάμενος
δέ, δοξομανεῖς καὶ ἀνοήτους καὶ τὰ τοιαῦτα αὐτοὺς ὀνομάζων, αὐτὸς ὃν
δοξομανής καὶ ἀναίσθητος καὶ μηδὲν μηδέποτε μήτε δράσας μήτ' εἰρηκώς 15
ὑγιές, λογισμῷ μὲν οὐδὲν ὅπωστιοῦν, ἀπονοίᾳ δὲ παρὰ πάντα τὸν αὐτοῦ βίον
ἀγόμενος. τοιοῦτον δὲ δυτα τὸν ταλαιπωρον καὶ τοσαύτην ἀμαθίαν νοσοῦντα
καὶ δέον ξυνωσθέντα που σιγῇ καθῆσθαι, μηδεμίαν ἐπιστήμην λόγων ἔαυτῷ
συνειδότα, ἀλλὰ μὴ ἀνταποδυσάμενον εἰς τὸν ἀγῶνα καθεῖναι, οὔτω παναισχῆ
καὶ φυκῶντα τοῖς θεαταῖς φανήσεσθαι μέλλοντα, ἐν λόγοις Θεοδώρῳ παρα-20
βαλλόμενον. δδ' ἀντεπιδεῖξαι τὸ τῶν λόγων εἶδος αὐτοῦ πάνυ τοι ῥυσὸν δν
οὐκ ἔδεισεν, οὐδὲ εἰ μή τι ἀλλο, τὰς μυθολογικὰς γοῦν γραίας οὐκ εὐλαβηθεῖς,
ἴνα μὴ λάχωσιν αὐτῷ τὴν ἔξούλης οὔτως εἰκῇ μύθους καὶ φλυαρίας συνείροντι,
καὶ τὰ σφῶν αὐτῶν ὑφαρπάζοντι καὶ ἴδιουμένῳ ἐπιτηδεύματα.

28, 1 Ταυτὶ μὲν οὖν σοι παρ' ἐμοῦ τάπιχειρα περὶ τούτων ἀποτετίσθω. ἐπεὶ τὸν 25
ἐμὸν Ἡρακλέα, φπερ ἀντιλέγειν ὑπέστης, ἀνθοπλισθῆναι κατὰ σοῦ νῦν οὐ
θέμις, κατ' ἄλλων τε αὐτὸν δικαιιότερον δν χρῆσθαι τῷ φοπάλῳ τῶν λόγων
καὶ ἀμα ἐμὲ κεκτημένον σύμμαχον, σέ τε ἀμυνόμενον λόγῳ αἱρεῖν ἵκανόν,
κἄν τις σου κρείττων ἀλλος ὑπὲρ σοῦ προέληται διαμάχεσθαι.

B 28² "Ιδωμεν δέ σου καὶ τὸν ἐπίλογον, ἐπεὶ κάν ἐκείνῳ συχνά σοι ἡμάρτηται, 30
πρῶτον μὲν οὖν σε ἐκεῖνο καὶ μάλιστα φενακίζειν δοκεῖ, οἰδόμενον βοηθῆσαι
Πλήθωνι καὶ ἀφοσιώσασθαι καθάπερ πατρί, οὐ βεβοηθηκότα, ἀλλὰ καὶ
καταβαλόντα τὸ σὸν μέρος. καὶ εἰ περιῆν Πλήθων, ἀπελήλακεν δν σε μακρὰν
καθάπερ τινὰ πατραλοίαν, ἵκανάς σοι πρότερον ἐπιτρίψας πληγάς, ἐπεὶ τῷ
Πλάτωνι λέγων τίθεσθαι, τούναντίον νῦν δμως, η τοῖς ἐκείνῳ τιθεμένοις 35
L 117 προσῆκε, ποιεῖς Θεοδώρῳ μεμφόμενος τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγοντι,
αὐτὸς οὐδέποτε τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγων, ώς δυτος ἀρετῆς μὲν τούτου,
κακίας δὲ ἐκείνου. Πλάτων δὲ φρονιμωτάτου τε ἀνδρὸς τὸ πρᾶγμα τοῦτο
νομίζει, καὶ τὴν οὐρανίαν κίνησιν τῷ κατὰ τὰ αὐτὰ ἀεὶ φέρεσθαι περὶ νοῦν

1 δτῳ L οὔτω B | 3 ἐγκαταμῖξαι L ἐκαταμῖξαι B | 12 μελιταῖον L μελιτταῖον B |
18 ξυνωσθέντα scripsi ξυνωθέντα LB | 27 κατ' ἄλλων τε L] B om. τε | 33 καταβ-
λόντα L corr. ex καταβαλλόντα B

καὶ φρόνησιν μάλιστα οὖσαν ἀποδείκνυσιν. Καλλικλεῖ τε κατηγοροῦντι Σωκράτους, ὡσπερ σὺ Θεοδώρου, ὡς δὴ τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγοντος, τὴν ἐναντίαν ἔκείνῳ Σωκράτης μέμφεται μέμψιν, ὡς μὴ τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγοντι. οὗτω σὺ τῆς Πλατωνικῆς πόρρω φιλοσοφίας ἐλαύνεις καὶ τῶν ἔκείνου 5 κακῶς ἐπαίτεις δογμάτων.

‘Ημῖν μὲν οὖν ἀποχρώντως πρός γε τὴν σὴν ἔξιν εἴρηται περὶ τοῦ ζητου-² μένου διὰ βραχέων Ἀριστοτέλει τε καὶ Θεοδώρῳ συνηγορηκόσι καὶ ἀφοσιω-³ μένοις τοῖς ἀνδράσι δικαίοις οὖσι. μακρότερον δὲ ἀποτείνειν περὶ τούτου λόγου οὐκ φήθημεν δεῖν, ἀκριβέστερον τὸ ζητούμενον ἐπεξεργάσασθαι νῦν παραιτη-¹⁰ σάμενοι, ταῖς ὀλοσχερεστέραις ἀρκεσθέντες ἐφόδοις, τῆς σῆς ἔξεως στοχαζό-¹¹ μενοι. ἀπελήφθης γάρ ἂν πάντη καὶ οὐκ ἐπηκολούθησας, εἰ βαθύτερον τῶν ζητημάτων ἡψάμενος, ἐπει καὶ νῦν εἴρηται τινα τὴν σὴν ὑπερβάλλοντα ἔξιν. ἀμα δὲ καὶ ἡμῖν περὶ τε ἄλλα ἀσχόλοις οὖσι καὶ τὰς ἐπιστήμας ῥωμαῖστὶ τοῖς ἑταίροις ἀναγνώσκουσιν οὐ δύσιον ἦν ἀκριβέστερον τὰ τοιαῦτα ἐπεξεργά-¹⁵ ζεσθαι.

‘Αρκεῖ δε δύως καὶ ταῦτα τὸ ἀληθές σε διδάξαι καὶ πεῖσαι γνόντα σαυτὸν ⁴ ὑφεῖναι τι τοῦ τύφου. καὶ σοὶ συμβουλεύομεν — οὐ γάρ σοι φθονοῦμεν, ὡσπερ Β 28^v αὐτὸς τοῖς ἄλλοις — εἰς Ἰταλίαν ἀφικέσθαι τὴν ἀγαθήν, πολλὰ τῇ οἰήσει χαίρειν εἰπόντι, ἦν ἔχεις περὶ σαυτοῦ, πάντα εἰδέναι νομίζων, μηδὲν εἰδώς, καὶ παρὰ 20 τοὺς τῆς φοιτῆσαι σοφοὺς χρόνον συχνόν. οὐ γάρ ἐν βραχεῖ χρόνῳ θηρᾶται τὸ ἀληθές· ἐν βυθῷ γάρ κατὰ Δημόκριτον κεῖται. τό τε γάρ ἀληθές εἶσῃ, ὅπήποτ’ ἀν ἔχῃ, ἀπαλλαγεὶς τῆς νῦν ἀμαθίας, ἢ σε συνεχόμενον καθάπερ καταβολῇ πυρετοῦ ἢ λέπρᾳ διὰ παντὸς ἡκούση τοῦ σώματος δρῶ, καὶ Πλήθωνι οἵος τ’ ἔσῃ ἀμύνειν ἢ καὶ Ἀριστοτέλει, ἦν βούλει. καὶ οὓς νῦν καλεῖς ψελλι- L 117^v 25 ζομένους, πείσθητί μοι, τότε σοφωτάτους ἔρεῖς. ἦν μὲν οὖν πείθωμεν τὰ λῶστά σοι συμβουλεύοντες, & δὴ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς συνεβουλεύσαμεν, εὖ ἀν ἔχοι. ἦν δὲ μὴ πείθωμεν, ἀλλ’ ἔτι συνοικεῖν ἐθέλης τῇ ἀμαθίᾳ καὶ δοκεῖν, ἀλλ’ οὐκ εἶναι καλός, ἔτη γεγονώς ἡδη πλείω τριάκοντα, καὶ τῶν νῦν ἡμῖν εἰρημένων ἀντιλαβέσθαι βούλη καὶ λοιδορήσασθαι τὰς σὰς ἡμῖν μοχθηρίας 30 προστριβόμενος, ὡσπερ εἴωθας, τῶν μὲν λοιδοριῶν, δις ἔρεῖς, οὐ πάνυ τοι λόγον ποιησόμεθα, οὐ μᾶλλον ἢ πορνιδίων προϊσταμένων λοιδορουμένων τε καὶ τὰ οἰκεῖα ἡμῖν προστριβομένων διείδη. πρὸς δὲ τὰς ἀντιλήψεις, ἦν τι λόγου φανῶσιν ἡμῖν δξιον ἔχειν καὶ μὴ πάντη παίδων ἀθύρμασιν ὃσιν δμοιαι, ἀποκρινούμεθα ἀκριβέστερον τὸ περὶ τούτου ἐπεξεργαζόμενοι, Θεοδώρῳ τε 35 τῷ σοφῷ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἀμύνοντες. τανῦν δὲ καὶ ταῦτα ἀπόχρη.

2 Θεοδώρου L Θεόδωρον B | 4 φιλοσοφίας L σοφίας B | 5 κακῶς L καλῶς B | 8 ἀποτείνειν L] B om. | 12 ἀπελήφθης B ἀπελείφθης L | 14 ἐπεξεργάζεσθαι L] B sic corr. ex ἐπεξεργάσασθαι | 20 συχνόν L συχρόν B | 22 ἔχη L B

THEODORI GAZAE ANTIRRHETICON.

Das Antirrheticon des Theodoros Gazes, eine Erörterung über die abstrakten Begriffe ($\tauὰ εἶδη χωριστά$) im aristotelischen Sinne, entstammt einer gelehrten Fehde, die von einer Äußerung Bessarions über die platonischen Ideen ihren Ausgang genommen hatte. Bessarion hatte in seinem *In Calumniatorem Platonis* die Frage aufgeworfen: »εἰ τινα χωριστὰ εἴσιν εἶδη η̄ πάντῃ ἀχώριστα, καὶ εἰ χωριστά, πότερον καθ' αὐτὰ ὑφεστῶτα η̄ ἐν φύλαξι κείμενα ἐπινοίαις.¹ An dieser Äußerung ügte Johannes Argyropulos Kritik. Da ihm nur die lateinische Übersetzung zur Verfügung stand, versuchte er es mit einer Rückübersetzung ins Griechische: »πότερόν τινα εἶδη ἔστι κεχωρισμένα η̄ πρόρσους ἀχώριστα, καὶ εἰ κεχωρισμένα, πότερον καθ' αὐτὰ ὑφέστηκεν η̄ ἐν δευτέραις ἐπινοίαις κεῖται.« Diesen Tatbestand erfahren wir durch Gaze, der zu Beginn seiner Gegenschrift auf die Unzulänglichkeit der von Argyropulos angewandten Methode und die daraus sich ergebenden Mängel aufmerksam machte.² Daß Argyropulos jener Kritiker war, wird von Gaze nicht gesagt, ergibt sich aber aus dem Brief Bessarions, den dieser als Begleitschreiben zu Gaze's Antirrheticon dem Gräzisten zu Florenz zugehen ließ, wobei er ihn bat, die Schrift „ohne Zank und Galle zu lesen und zu beantworten, wenn er es für nötig halte.“³ Der Brief Bessarions ist in dem unten namhaft gemachten Codex Laurentianus dem Antirrheticon nachträglich vorangesetzt.

Argyropulos' Schrift, eine weitere Abhandlung zur Verteidigung Platons, wahrscheinlich gegen Georgios Trapezuntios, ist bis jetzt noch nicht wiedergefunden worden. Seine Sondermeinung gegenüber Bessarion hatte Argyropulos in einer umfangreichen Einleitung dargelegt, die in ihren hauptsächlichen Stellen in den von Gaze aufgenommenen Auszügen vorliegt. Das ergibt sich aus Bessarions Begleitschreiben zu Gaze's Antirrheticon: »Ἀνέγνωμεν & πρὸς τὰ ἐν προοιμίοις τῆς ὑπὲρ Πλάτωνος ἀπολογίας ἐνιστάμενος γέγραφας.« Nach einer Äußerung Gaze's (καὶ ἐν ἄλλοις τῷ ἡμετέρῳ ἐπιστέλλων αὐθέντῃ⁴) scheint dieses Prooemium in die Form eines Briefes an Bessarion eingekleidet gewesen zu sein.⁵

Gaze ging in seinem Antirrheticon, das wohl als die bedeutendste Schrift dieses Aristotelikers zu erachten ist, in tiefgründiger

¹ Bess. In Cal. Plat. I 1, 1 (ed. p. 2, 15—17).

² Theod. Ant. c. 2 (*infra* p. 207).

³ Bessarions Briefe n. 63.

⁴ Theod. Ant. c. 58 (*infra* p. 225, 13).

⁵ Argyropulos' Reden, Abhandlungen und Briefe bei Σπυρ. Π. Λαυρέως,
Αργυροπούλεια. Ἐν Ἀθήναις 1910.

Untersuchung auf die aufgeworfene Frage ein. Er war sich selber bewußt, daß er es genau nehme, und beugte gegen die etwa aufkommende Meinung, daß er sich in Kleinlichkeiten verliere, mit den Worten vor: «δῆλον οὖν, ὅτι πλημμέλγμα οὐθὲν ἐν τοῖς προβλήμασι τούτοις ὑπάρχει, εἰ μὴ τις πλημμελεῖν λέγοι τὸ μὴ σχόλια γράφειν καὶ ἔξηγήματα, ἀλλὰ λόγου φιλοσόφου χαρακτῆρι χρῆσθαι.»¹ Trotz aller Meinungsverschiedenheit führte Gazes seine Auseinandersetzung mit Argyropulos, im Gegensatz zur polternden Humanisteninvective auf rein wissenschaftlichem Boden. Daß beide von altersher miteinander sehr befreundet waren, erfahren wir aus einem Briefe Gazes' an Fr. Filelfo aus seiner Zeit zu Ferrara (1447—50): «παρῶν δὲ καὶ ὁ ἡμέτερος Ἰωάννης ὁ Ἀργυρόπουλος, πάλαι μὲν γνώριμος ὃν τῷ ἀρχιερεῖ, νῦν δὲ εὐεργετούμενος καὶ τιμώμενος μεγαλοπρεπῶς.»² Die Abfassungszeit der Schrift ist in die Zeit von 1469—72 zu verlegen, da erst seit 1469 Bessarions In Calumniatorem Platonis im lateinischen Druck dem Johannes Argyropulos zur Verfügung gestanden hat.

Über das Antirrheticon hat L. Stein die Angabe gemacht: Gazes habe eine Andeutung in Bessarions De natura et arte aufgegriffen und in dieser Schrift „die Einseitigkeiten Gemistos Plethons, der ad maiorem Platonis gloriam eine Verkleinerung und Herabwürdigung des Stagiriten vorgenommen hatte, in eine etwas scharfe, vielleicht allzuscharfe Beleuchtung gerückt“.³ Die Veranlassung durch De natura et arte und die Annahme, daß das Antirrheticon sich gegen Plethon richtete, hat schon A. Gercke als unrichtig gekennzeichnet.⁴ Die Seichtheit und Hinfälligkeit des weiteren Urteils ergibt sich für jeden, der nur in etwa auf den Inhalt der Schrift Theodors eingeht. Zudem steht das Antirrheticon mit den früheren Auseinandersetzungen über den aristotelischen Substanzbegriff in gar keinem Zusammenhang. Plethon wird überhaupt nicht genannt. Ebensowenig findet sich in Gazes' Abhandlung De substantia eine Bezugnahme auf das Antirrheticon,⁵ das viel später anzusetzen ist.

Die vorliegende Erstausgabe von Gazes' Antirrheticon beruht auf folgenden Handschriften:

- a) Florenz, Bibl. Med.-Laur. Plut. 55, Cod. gr. 13 (= L).
- b) Rom, Cod. Vat. gr. 1393 (= B).
- c) Mailand, Bibl. Ambr. Cod. gr. D 118 inf. (= D).
- d) Mailand, Bibl. Ambr. Cod. gr. R 111 sup. (= R).
- e) Mailand, Bibl. Ambr. Cod. gr. P 119 sup. (= P).

L (Cod. chart. 22,5 × 17 cm, 28 fol. XV saec. ex.) enthält nur Gazes' Antirrheticon mit dem oben genannten Brief Bessarions an Johannes Argyropulos (fol. 1^v). Die durchweg sehr sorgfältige Schrift ist die des ausgehenden 15. Jahrhunderts. Zuweilen hat eine zweite Hand (L²) am Rande Verbesserungen von Versehen des ersten Schreibers nachgetragen. Die Handschrift, die älteste der oben genannten, dürfte nicht zu weit von der Entstehungszeit des Antirrheticons abzurücken sein.

¹ Theod. Ant c. 26. ² Bei Σπ. Λαμπρός, Ἀργυρόπουλεῖα. S. 311, 10—12. Vgl. unten Briefe. ³ Archiv f. Gesch. d. Phil. II (Berlin 1889) 451. ⁴ A. Gercke, Theodoros Gazes. 38, 45, n. 3. ⁵ Archiv II 453 n. 62.

B (Cod. chart. 31 × 21 cm, 133 fol. XV saec. ex.) enthält neben anderen Texten das Antirrheticon auf fol. 10—33. Die Schrift ist sorgfältig, ähnlich der in L. Zuweilen hat die erste Hand Berichtigungen am Rande nachgetragen. Zeitlich wird B wohl nicht viel später als L anzusetzen sein.

D (Cod. chart., 164 fol., fol. 1—122 und fol. 161—164: 34,5 × 23,2 cm, fol. 123—160: 28,3 × 18 cm, fol. 161—164: 34,5 × 23,2 cm, XVI saec.) enthält das Antirrheticon auf fol. 1—28. Sonst bietet der Sammelband Schriften Bessarions, Gazes und andere zeitgenössische Texte, auch Briefe (vgl. oben S. 152. 158 f.). Die Schrift des Antirhéticons ist sorgfältig in dünnen Strichen ausgeführt.

R (Cod. chart., 35,3 × 23,5 cm, 361 fol. XVI — XVII saec.) ist ein Sammelband, der die verschiedensten Stoffe lateinisch, griechisch und italienisch enthält, von ganz verschiedenen Händen und zu verschiedener Zeit geschrieben. Die Abschrift des Antirhéticons ist nach dem Schriftcharakter bedeutend jünger als L und B.

P (Cod. chart., 27 × 20 cm, 36 fol. XVI—XVII saec.) enthält das Antirrheticon und Briefe von Gazes. Die Schrift der Briefe ist älter; die des Antirhéticons zeigt neueren Charakter.

Der Text wird in seiner Güte durch die Handschriften zur Genüge gewährleistet. Die Handschriften weisen unter sich Unterschiede auf, die erkennen lassen, daß alle auf verschiedene, aber doch verwandte Vorlagen zurückgehen. L bietet mit wenigen Ausnahmen gegenüber den anderen bessere Lesarten. Er scheint dem Archetyp am nächsten zu stehen. Mit L stimmt am meisten von allen übrigen Handschriften B überein. Doch enthält B auch Verschlechterungen, in denen er vielfach mit dem späteren D übereinstimmt. Ebenso finden sich bei B Ausschreibungen, die auch D aufweist. B und D haben demnach verwandte Vorlagen benutzt. Andererseits bietet D einige Male einen besseren Text als B, und zwar in Übereinstimmung mit L. Seine Vorlage stand demnach L näher als die des B. In einigen Fällen, wo D und der sonst so fehlerhafte R eine bessere Lesart als L bieten, mag es sich um Zufälligkeiten oder um Selbstberichtigungen der späteren Abschreiber handeln.

Auffallend ist in R eine größere Umstellung. Auf fol. 170 v. findet sich ein viel späterer Kontext vom Umfang etwa einer Seite. Es legt sich die Annahme nahe, daß R von losen Blättern abgeschrieben hat und daß unter diesen eine Unordnung eingetreten war, die der Schreiber nicht beachtet hat. Diese Umstellung verrät aber auch die Herkunft von P, der sowohl die gleiche Unordnung wie die Textgestalt von R übernommen hat. Für die Ausgabe des Textes kommt der ganz junge P nicht in Frage.